ئىپپەتلىك ئاياللارنى قارىلاش چوڭ گۇناھلارنىڭ بىرىدۇر

﴿ وَٱلَّذِينَ يَرۡمُونَ ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ ثُمَّ لَمۡ يَأۡتُواْ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَ فَٱجۡلِدُوهُمۡ ثَمَٰنِينَ جَلۡدَةٗ وَلَا تَقۡبَلُواْ لَهُمۡ شَهَٰدَةً أَبَدٗاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡفَٰسِقُونَ ٤ إِلَّا ٱلَّذِينَ تَابُواْ مِنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَ وَأَصۡلَحُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ٥ ﴾

﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان، (بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن كىشىلەرنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار (يەنى بىراۋغا زىنا بىلەن تۆھمەت چاپلىغان ھەربىر ئادەمنى قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن 80 نى ئۇرۇڭلار، چۈنكى، ئۇلار ئەففە ئاياللارغا يالغاندىن تۆھمەت چاپلىغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى تۆككەن ئادەملەردۇر)، ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى (ئۇلار يالغانچىلىق ۋە تۆھمەت چاپلاش مەيدانىدا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا) ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار. ئۇلار پاسىقلاردۇر (يەنى ئۇلار بوھتان چاپلاشتىن ئىبارەت چوڭ گۇناھنى ئىشلىگەنلىكلىرى ئۈچۈن، اللّٰه نىڭ ئىتائىتىدىن چىققۇچىلاردۇر). كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەففە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا (ئۇلارنى كەچۈرۈڭلار، گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىڭلار)، چۈنكى، اللّٰه مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى اللّٰه مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر﴾.

— سۈرە نۇر 4 ـ، 5 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىللىرى

يَرۡمُونَ: (زىنا بىلەن قارىلىغان)، بۇ سۆز زىنا بىلەن قارا چاپلايدىغانلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ٱلۡمُحۡصَنَٰتِ: (ئىپپەتلىك ئاياللار)، بۇ سۆز ئىپپەتلىك ئاياللار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. اللّٰه تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: ﴿نومۇسىنى ساقلىغان ئايالنىڭ...﴾[1].

خوتۇن كىشى ئىسلام دىنى بىلەن، ھايالىق، ئەركىنلىك ۋە ئەرگە تېگىش بىلەن ئىپپەتلىك بولىدۇ. اللّٰه خالىسا بۇ ھەقتە ئالدىمىزدا توختىلىپ ئۆتىمىز.

[1] سۈرە ئەنبىيا 91 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

شُهَدَآءِ: (گۇۋاھچىلار)، بۇ سۆز گۇۋاھچىلار، دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئۇلار زىنانىڭ سادىر بولغانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ. ئەرەب تىلىدىكى گىراماتىكا قائىدىسىگە ئاساسەن، بۇ گۇۋاھچىلار ئەرلەرنى كۆرسىتىدۇ. شۇڭا قارا چاپلاش جازاسىدا ۋە زىنا جازاسىدا ئاياللارنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ.

فَٱجۡلِدُوهُمۡ: (دەررە ئۇرۇڭلار)، بۇ سۆزنىڭ مەنىسى ئىلگىرىكى بابتا تەپسىلى بايان قىلىندى.

ٱلۡفَٰسِقُونَ: (پاسىقلار)، بۇ سۆز پاسىقلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. پاسىق ئاسىيلىق قىلغۇچى، تائەت ـ ئىبادەت قىلىشتىن چىققۇچى، گۇناھلارنى ئىشلەپ بەلگىلىمىدىن ھالقىپ كەتكۈچى دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دېگەن: ﴿شۇڭا ئۇ پەرۋەردىگارىنىڭ ئىتائىتىدىن چىقتى﴾[1]. الله تائالانىڭ ئىتائىتىدىن چىققان ھەربىر كىشى پاسىق دەپ ئاتىلىدۇ، الله تائالانىڭ ئايەتلىرىنى ئىنكار قىلغان ياكى يالغانغا چىقارغان ھەربىر كىشى كاپىر دەپ ئاتىلىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمي مەنىسى

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۆمىنلەرنىڭ ھۆرمىتىنى تۆكۈپ، ئىپپەتلىك، شەرەپلىك ۋە پاك ئاياللارنى پاھىشە بىلەن ﴿قارىلىغان﴾، ئاياللارغا يۈز ـ ئابروي ۋە شان ـ شەرەپتىن ئىبارەت ئىنسانىنىڭ ئەڭ قىممەتلىك ۋە ئۇلۇغ نەرسىسىگە داغ تەككۈزۈش بىلەن بوھتان چاپلىغان، زىناغا نىسبەت بەرگەن، داۋاسىنىڭ راستلىقىغا، شۇ ئاياللارغا نىسبەت بەرگەن پاھىشەنىڭ راستلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىدىغان ئادىل ﴿تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن﴾ كىشىلەردىن خەۋەر قىلىدۇ. ئۇ ئاياللارنى ئەنە شۇ بوھتان بىلەن قارىلىغان كىشىلەرنى ﴿80 دەررە﴾ ئۇرۇڭلار. چۈنكى، ئۇلار پاسىقلاردۇر، يالغانچىلاردۇر، ئۇلار پاك كىشىلەرگە تۆھمەت چاپلايدۇ، پاھىشىنىڭ تارقىلىشىنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىنسانىي ھەق ـ ھوقۇقىغا تاجاۋۇز قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلارغا جازانى تېخىمۇ زىيادە تېتىتىش يۈزىسىدىن، ئۇلارنىڭ ھېچ بىرىنىڭ گۇۋاھلىقىنى، ئەگەر ئۇ بوھتان چاپلاشتا چىڭ تۇرىدىغانلا بولسا، ﴿ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار، ئۇلار﴾ الله نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ يامان ھالغا قالىدىغان، ئەڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغان ئىنسانلاردۇر، چۈنكى، ئۇلار پاسىقلاردۇر، الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشتىن چىققۇچىلاردۇر. ئۇلار مۆمىنلەرنىڭ ھۆرمىتىنى قوغدىمايدۇ، ئىنسانلارنىڭ يۈز ـ ئابرۇيىنى تۆكىدۇ. ئۇلارنىڭ سۈپىتى گۇمراھلىق ۋە نىپاقلىق بولۇپ، ئىسلام جەمئىيىتىنى بۇزۇش، ئۇنىڭ پۈتۈنلىكىنى پارچىلاش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىدۇ. ئەمما ئۇلار ﴿تەۋبە قىلغان﴾، الله تەرەپكە قايتقان، قىلمىشلىرىنى ئۆزگەرتكەن، ئەھۋاللىرىنى ﴿تۈزەتكەن﴾، ئازغۇنلۇق ۋە گۇمراھلىق يولىدىن قايتقان بولسا، ئۇلارنى ئەپۇ قىلىڭلار،

[1] سۈرە كەھف 50 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

كەچۈرۈشلار، ئۆزرىلىرىنى قوبۇل قىلىشلار، ئۇلارغا ئىلگىرىكى ئىمتىيازىنى قايتۇرۇپ بېرىشلار، ﴿چۈنكى، اللە مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، تولىمۇ مېھرىباندۇر﴾. ئەگەر بەندە تەۋبە قىلىپ اللە تەرەپكە قايتسا ۋە ئۆزىنى تۈزەتسە، اللە ئۇنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇ.

نازىل بولۇش سەۋەبلىرى

بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەپ قارايدۇ: بۇ ئايەتلەر بوھتان چاپلاش ۋەقەسى سەۋەبى بىلەن نازىل بولغان بولۇپ، ئۇ ۋەقەدە مۆمىنلەرنىڭ ئېپپەتلىك، بوھتاندىن ئادا ـ جۇدا، پاك ۋە راستچىل ئانىسى، ئەبۇ بەكرى سىددىقنىڭ قىزى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا بوھتان چاپلانغان. ئاندىن ئۇنىڭ بۇ بوھتاندىن ئادا ـ جۇدا ئىكەنلىكى ھەققىدە ئاسماندىن ئايەت نازىل بولغان. شۇنىڭ بىلەن بۇ پۈتۈن ئۇممەتكە يېتەرلىك ئاچچىق ساۋاق، ھەممە ئەسىر ۋە زامانلاردا كېلىدىغان ئەۋلادلارغا ۋەز ـ نەسىھەت بولۇپ قالغان.

ئىبنى جەرىر تەبەرى (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەتنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى ئائىشەنى زىنا بىلەن قارىلاپ بوھتان چاپلىغانلار ھەققىدە نازىل بولغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ.»

سەئىد ئىبنى جۇبەيردىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ: زىنا قىلىش ئېغىر جىنايەتمۇ ياكى ئېپپەتلىك ئايالنى زىنا بىلەن قارىلاش ئېغىر جىنايەتمۇ؟ دەپ سورالغاندا: زىنا قىلىش ئېغىر جىنايەتتۇر، دېگەن. سوئال سورىغۇچى: اللە تائالا ﴿ئېپپەتلىك ئايالالارنى زىنا بىلەن قارىلىغان كىشىلەرنى...﴾ دېدىغۇ؟ دېگەندە، ئۇ: بۇ ئايەت ئائىشەنىڭ ۋەقەلىكىگە خاستۇر، دېگەن.

توغرا قاراش ئىمام قۇرتۇبى بايان قىلغان، ئىمام تەبەرى تاللىغان قاراش بولۇپ، بۇ ئايەت ئومۇمەن بوھتان چاپلاش سەۋەبى بىلەن نازىل بولغان، ئۇ شۇ ۋەقەنىڭ ئۆزىگىلا خاس ئەمەس[1].

بۇ اللە تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن ھۆكۈم بولۇپ، بوھتان چاپلىغۇچىلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇنىسى ئېنىقكى، ئايەتنىڭ ھۆكمى ئۇنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىنىڭ خاسلىقى بىلەن ئەمەس، لەۋزىنىڭ ئاممىۋىلىقى بىلەن ئېتىبارغا ئېلىنىدۇ.

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 12 ـ جىلد، 172 ـ بەت. ئىمام تەبەرىنىڭ «جامىئۇل بەيان» ناملىق تەپسىرى، 18 ـ جىلد، 76 ـ بەت.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ ئۆلىمالار الله تائالانىڭ ﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى قارىلىغان﴾ دېگەن سۆزىدىن زىنا بىلەن قارىلاشنىڭ كۆزدە تۇتۇلىدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلگەن ۋە بۇنىڭغا تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە يول بىلەن دەلىل كەلتۈرگەن:

بىرىنچى، ئىلگىرىكى ئايەتلەردە زىنا بايان قىلىندى.

ئىككىنچى، الله تائالا بۇ ئايەتتە ﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى﴾ تىلغا ئالدى. مانا بۇ سۈپەت ئۇنىڭ دەل ئەكسى بولغان زىنا بىلەن قارىلاشنى كۆرسىتىدۇ.

ئۈچىنچى، زىنا بىلەن قارىلاشتىن باشقا بوھتاندا دەررە ئۇرۇشنىڭ ۋاجىپ بولمايدىغانلىقىغا ئۆلىمالار بىرلىككە كەلگەن.

تۆتىنچى، الله تائالا: ﴿(بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن﴾ دېدى. ھەممىگە ئېنىقكى، بۇ سان پەقەت زىنا ھۆكمىدە شەرت قىلىنىدۇ. يۇقىرىقىلارنى ئىمام فەخرۇددىن رازى ئىپادىلىگەن[1].

2 ـ الله تائالانىڭ ﴿ئىپپەتلىك ئاياللار﴾ دېگەن سۆزىدە ۋەقەنىڭ ئاياللىغا خاس بولغانلىقى ئۈچۈن ئاياللار خاس تىلغان ئېلىندى. چۈنكى، كۆپىنچە ھاللاردا ئاياللارغا قارا چاپلىنىدۇ ۋە بۇنىڭ ئاقىۋىتى ئېغىر بولىدۇ، ھەمدە بۇنىڭدا ئاياللارغا ۋە ئۇلارنىڭ تۇغقانلىرىغا ئەزىيەت يېتىدۇ. ئۇنداق بولمىغاندا ھۆكۈمدە ئەر بىلەن ئايالنىڭ ئارىسىدا ھېچ پەرق يوق.

3 ـ ئىپپەتلىك دېگەن سۆزدە ناھايىتى ئىنچىكە نۇقتا بولۇپ، ئىپپەتلىك ئەمەس ئەرلەرنى ياكى ئاياللارنى قارىلىغان ئادەم تۆھمەت چاپلاش جازاسىغا تارتىلمايدۇ. چۈنكى، بىر شەخس گۇناھ قىلىدىغانلىقى بىلەن تونۇلسا، ياكى ئويۇن تاماشا ۋە يۈزى قېلىنلىق بىلەن مەشھۇر بولسا، مۇنداق شەخسنى قارىلىغۇچى ئادەم تۆھمەت چاپلاش جازاسىغا تارتىلمايدۇ. تۆھمەت چاپلاش جازاسى پەقەت ئەخلاقلىق ئىنساننىڭ ھۆرمىتىنى قوغداش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن. پاسىق ۋە يۈزى قېلىن ئىنساننىڭ ھېچ ھۆرمىتى بولمايدۇ. بۇ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىنى ياخشى مۇلاھىزە قىلىڭ.

4 ـ الله تائالانىڭ ئىپپەتلىك ئايالغا تۆھمەت چاپلىغۇچىغا بەلگىلىگەن ھۆكمى مۇنداق ئۈچ تۈرلۈك جازادۇر: بىرى ئۇنى جازالاپ 80 دەررە ئۇرۇش. يەنە بىرى ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى رەت قىلىش بىلەن ئىنسانىي ھۆرمىتىنى يەرگە ئۇرۇش. يەنە بىرى ئۇنى پاسىقلار گۇرۇھىغا قوشۇۋېتىش.

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 23 ـ جىلد، 152 ـ بەت. ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 329 ـ بەت.

www.munber.org

ﷲ تائالا زىنا قىلغۇچى ھەققىدە توي قىلغاندىن كېيىن زىنا قىلغۇچىغا يەقەت يۈز دەررە ئۇرۇش ھۆكمىنى بەلگىلىگەن. بۇنىڭدا بۇ خىل تۆھمەتنىڭ ناھايىتى خەتەرلىك ئىكەنلىكىنى، قارا چاپلاشنىڭ چوڭ گۇناھلاردىن ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ جىنايىتىنىڭ ﷲ نىڭ دەرگاھىدا ناھايىتى ئېغىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان دەلىل بار.

5 ـ ﷲ تائالانىڭ: ﴿ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر﴾ دېگەن سۆزى يالغۇز تەۋبە قىلىشنىڭ كۇپايە قىلمايدىغانلىقىنى، بەلكى تۈزەلگەنلىكىنىڭ ئالامەتلىرى ئۇنىڭدا چوقۇم كۆرۈلۈشىنىڭ لازىملىقىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ گۇناھ بەندىلەرنىڭ ھەقلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر، شۇڭا ﷲ تائالا ئۇنىڭ جازاسىنى ئېغىرلاشتۇرغان.

ئىمام رازى مۇنداق دەيدۇ: «قېرىنداشلىرىمىز تەۋبىدىن كېيىن ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىش، ئىگىدارچىلىق ھەققىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ئۈچۈن چوقۇم ئۇنىڭ ھالىنىڭ ياخشىلانغانلىقى ئاشكارىلانغىدەك مۇددەت ئۆتۈشى لازىم دەپ كۆرسەتتى. ئاندىن ئۇلار بۇ مۇددەتنى خۇددى ئەرلىكنىڭ ئىشلىمەسلىكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن بىر يىل قىلىپ بەلگىلىگەندەك بىر يىل قىلىپ بەلگىلىدى.»[1]

6 ـ ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دەيدۇ: «ﷲ تائالا بۇ ئايەتتە گۇۋاھچىلارنىڭ سانىنى بايان قىلىپ، سۈپىتىنى بايان قىلمىدى ۋە ئۇلارنىڭ بىز رازى بولىدىغان ۋە ئادىل كىشىلەردىن بولۇشىنى شەرت قىلمىدى. لېكىن ﷲ تائالا ﴿سۆز قىلغان (ھۆكۈم چىقارغان ياكى گۇۋاھلىق بەرگەن) چېغىڭلاردا ئادىل بولۇڭلار﴾[2]، ﴿خۇدالىق ئۈچۈن گۇۋاھلىق بېرىشتە ئادالەتنى بەرپا قىلىشقا تىرىشىڭلار﴾[3]، ﴿ئۇلار توغرا گۇۋاھلىق بەرگۈچىلەردۇر﴾[4] دېگەنگە ئوخشاش ئايەتلەردە بىزنى ئېھتىياجلىق بولغان گۇۋاھلىقنى ئادىل ۋە رازى بولىدىغان كىشىلەرگە قىلدۇرۇشقا بۇيرۇغان تۇرسا، بۇ ئايەتتە يەنە نېمە ئۈچۈن مەزكۇر گۇۋاھچىلارنىڭ ئادىل بولۇشىنى شەرت قىلسۇن؟ دەپ سوئال قويۇلىدۇ. ئۇلار بۇ گۇۋاھلىقنى ﷲ تائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ئادىل ئادا قىلىدىغان كىشىلەردۇر. شۇڭا بۇ ئايەتتىمۇ مەزكۇر ئايەتلەردە شەرت قىلىنغان نەرسە شەرت قىلىنىدۇ.»[5]

---

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 23 ـ جىلد، 163 ـ بەت.
[2] سۈرە ئەنئام 152 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نىسا 135 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە مەئارىج 33 ـ ئايەت.
[5] ئىمام ئىبنى تەيمىيەنىڭ «مەھاسىنۇت تەئۋىل» ناملىق كىتابى، 12 ـ جىلد، 4449 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى. ئىمام ئىبنى تەيمىيەنىڭ (ﷲ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مەقسىتى گۇۋاھچىلارنىڭ ئادىل بولۇشى ئۈچۈن، گەرچە ئۇ سۈپەت بۇ ئايەتتە بايان قىلىنمىغان بولسىمۇ، سۈرە بەقەرەنىڭ 282 ـ ئايىتىدىكى قەرز ئىشىغا گۇۋاھلىق بېرىشتە، سۈرە مائىدەنىڭ 95 ـ ئايىتىدىكى ئېھرامدا تۇرۇپ ئوۋ ئۆلتۈرگەن كىشىنىڭ جازاسىنى بېكىتىش ھۆكمىدە، سۈرە مائىدەنىڭ 106 ـ ئايىتىدىكى ئۆلىدىغان چاغدا قىلغان ۋەسىيەتكە گۇۋاھ بولۇشتا، سۈرە تالاقنىڭ 2 ـ ئايىتىدىكى تالاق قىلىنغان ئايال بىلەن يېنىشىشقا گۇۋاھ بولۇشتا قىلىنغان شەرتنىڭ بۇ ئايەتتىمۇ شەرت قىلىنغانلىقىنى ئىپادىلىمەكچى.

شەرئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

الإحصان (ئەلئىھسان) دېگەن بۇ سۆز نېمە مەنىلەردە كېلىدۇ؟

بۇ سۆز ئىسلام شەرئىتىدە مۇنداق تۆت مەنىدە كېلىدۇ:

1 ـ ئىپپەتلىك مەنىسىدە كېلىدۇ. الله تائالا بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆمىنلەردىن بولغان ئەففە ئاياللارنىڭ، سىلەردىن ئىلگىرى كىتاب بېرىلگەنلەر (يەنى يەھۇدىيلار ۋە ناسارالار) دىن بولغان ئەففە ئاياللارنىڭ...﴾[1] يەنى بۇ ئايەت مۆمىنلەردىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ ۋە ئەھلى كىتابتىن بولغان ئىپپەتلىك ئاياللارنىڭ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

2 ـ ھۆرلۈك مەنىسىدە كېلىدۇ. الله تائالا بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار ئەرگە تەككەندىن كېيىن پاھىشە قىلسا، ئۇلارغا ھۆر ئاياللارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى بېرىلىشى كېرەك﴾[2] يەنى بۇ ئايەت دېدەكنىڭ جازاسىنىڭ ھۆر ئايالغا بېرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ.

3 ـ توي قىلىش مەنىسىدە كېلىدۇ. الله تائالا بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەرلىك ئاياللارنى ئېلىشىمۇ سىلەرگە ھارام قىلىندى﴾[3] يەنى بۇ ئايەت ئېرى بار ئاياللارنى دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

4 ـ ئىسلام مەنىسىدە كېلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى الله قا شېرىك كەلتۈرسە، مۇھسەن ئەمەس (يەنى مۇسۇلمان ئەمەس).»[4]

ئىنسان ئىپپەتلىك بولۇش، ھۆر بولۇش، ئىسلامغا كىرىش ۋە توي قىلىش بىلەن مۇھسەن ھېسابلىنىدۇ. الإحصان دېگەن بۇ سۆزنىڭ ئەڭ مەشھۇر مەنىسى ئىپپەتلىك بولۇشتۇر. مەزكۇر ئايەتتىمۇ مۇشۇ مەنە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. كىمكى ئىپپەتلىك ئەمەس شەخسنى قارىلىسا، فىقھشۇناسلارنىڭ بىردەك قارىشىدا قارىلىغۇچى جازاغا تارتىلمايدۇ.

ئىككىنچى ھۆكۈم

قارىلاشنىڭ شەرتلىرى قايسىلار؟

قارىلاشتا جىنايەتنىڭ دەررە ئۇرۇش جازاسىغا لايىق بولۇشى ئۈچۈن ئۇنىڭ چوقۇم تولۇقلىنىشقا تېگىشلىك شەرتلىرى بار. بۇ شەرتلەر بىرقانچە بولۇپ، ئۇنىڭ بەزىلىرى

[1] سۈرە مائىدە 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە نىسا 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە نىسا 24 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

قارىلىغۇچىدا، بەزىلىرى قارىلانغۇچىدا ۋە بەزىلىرى قارىلانغان نەرسىدە تولۇقلىنىشى ۋاجىپتۇر.

ئەمما قارىلىغۇچىدا تولۇق بولۇشقا تېگىشلىك شەرتلەر ئۈچ بولۇپ، بىرىنچى، قارىلىغۇچى ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇشى، ئىككىنچى، بالاغەتكە يەتكەن بولۇشى، ئۈچىنچى، ئىختىيارى بولۇشى كېرەك. مانا بۇ شەرتلەر شەرىئەت تەكلىپىنىڭ ئەسلى شەرتلىرىدۇر. بۇ ئۈچ ئىشتىن سىرت شەرىئەت تەكلىپى بولمايدۇ. گەرچە مەزكۇر ئايەت قارىلىغۇچىنىڭ ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇشىنى، بالاغەتكە يەتكەن بولۇشىنى ۋە مەجبۇرلانمىغان بولۇشىنى شەرت قىلماستىن، پەقەت ﴿(بۇنىڭ راستلىقىغا ئادىل) تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرەلمىگەن﴾ دەپ، تۆت گۇۋاھچىنى كەلتۈرۈشتىن ئاجىز كېلىشىنى شەرت قىلغان بولسىمۇ، يۇقىرىدىكى شەرتلەر شەرىئەت ئاساسلىرىنىڭ باشقا دەلىللىرىدىن مەلۇم بولىدۇ.

شۇڭا بىر ساراڭ ئادەم ياكى كىچىك بالا ۋە ياكى مەجبۇرلانغان ئادەم بىرىنى قارىلىسا، ئۇلاردىن ھېچ بىرى جازاغا تارتىلمايدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «قەلەم ئۈچ ئىشتىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن: ئۇخلاپ قالغۇچىدىن تاكى ئويغانغىچە، كىچىك بالىدىن تاكى بالاغەتكە يەتكىچە، ساراڭدىن تاكى ئەقلىگە كەلگىچە.»[①] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «ئۈممىتىمدىن خاتالىشىپ قالغان ئىش، ئۇنتۇلۇپ قالغان ئىش ۋە مەجبۇرى قىلدۇرۇلغان ئىش ئەپۇ قىلىندى.»[②] يەنى ئۇلاردىن مەجبۇرى قىلدۇرۇلغان سۆزلەر ۋە ئەمەللەر ئەپۇ قىلىنىدۇ.

ئەقىل شەرىئەت تەكلىپىنىڭ شەرتىدۇر. ساراڭ ئادەمنىڭ سۆزى ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ ۋە قارىلىشى تەسىر كۆرسەتمەيدۇ. ئەمما كىچىك بالا بالاغەتكە يېتىشكە يېقىنلىشىپ قالغان بولۇپ، ئۇنىڭ قارىلىشى ئەزىيەت بەرسە، ئۇ مۇناسىپ ھالدا تەنبىھ جازاسىغا تارتىلىدۇ، لېكىن ئۇ بوھتان چاپلاش جازاسىغا تارتىلمايدۇ. چۈنكى، قارىلاشنىڭ بىر شەرتى شۇكى، قارىلىغۇچى بالاغەتكە يەتكەن بولۇشى كېرەك.

ئۈچىنچى ھۆكۈم

قارىلانغۇچىدا تولۇقلىنىشقا تېگىشلىك شەرتلەر قايسىلار؟

﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان كىشىلەرنى...﴾ دېگەن ئايەت مەيلى مۇسۇلمان ئايال بولسۇن ياكى كاپىر ئايال بولسۇن، مەيلى ھۆر ئايال بولسۇن ياكى قۇل ئايال بولسۇن، پۈتۈن ئىپپەتلىك ئاياللارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىراق فىقھشۇناسلار قارىلانغۇچىدا تۆۋەندىكىدەك بەش شەرتنىڭ بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ: بىرىنچى قارىلانغۇچى مۇسۇلمان بولۇشى، ئىككىنچى ئەقلى ـ ھوشى جايىدا بولۇشى، ئۈچىنچى بالاغەتكە يەتكەن بولۇشى، تۆتىنچى ھۆر بولۇشى، بەشىنچى ئىپپەتلىك يەنى زىنادىن پاك بولۇشى كېرەك.

[①] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.
[②] ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

قارىلىغۇچىنىڭ جازاغا تارتىلىشى ئۈچۈن بۇ شەرتلەر قارىلانغۇچىدا تولۇق تېپىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. تۆۋەندە تەپسىلىرەك توختىلىپ ئۆتىمىز:

1 ـ شەرت ئىسلامدۇر. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى اللە قا شېرىك كەلتۈرسە، مۇھسەن ئەمەس (يەنى مۇسۇلمان ئەمەس).» بۇ ھەدىس يۇقىرىدا بايان قىلىندى. كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىغا ئاساسەن ئۇ: كىمكى اللە قا شېرىك كەلتۈرسە، ئۇنىڭغا بوھتان قىلغۇچىغا جازا كەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى، مۇسۇلمان ئەمەس مۇشرىك زىنادىن پەرھىز قىلمايدۇ. ئاردا ئۇنى بۇ پاھىشىنى ئىشلەشتىن توسىدىغان ھېچ نەرسە يوق. نېمىشقا دېگەندە كۇپۇرلۇقتىن چوڭ گۇناھ يوق. كاپىردىن ھەرقانداق گۇناھنىڭ سادىر بولۇشى تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ.

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «چۈنكى، كاپىرنىڭ ئابرۇيىنى تۆكۈش ھارام ئەمەس، ئۇ گۇناھنى ئاشكارا قىلىدىغان پاسىققا ئوخشايدۇ. پاسىقنىڭ ئابرۇيىنى تۆكۈشمۇ ھارام ئەمەس. بەلكى كاپىرنىڭ ئاشكارا گۇناھ قىلغۇچىغا قارىغاندا كاپىرلىقى ئارتۇق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئابرۇيىنى تۆكۈش تېخىمۇ ھارام ئەمەس.»[1]

2 ـ شەرت ئەقلى ـ ھۇشى جايىدا بولۇشتۇر. چۈنكى، جازا پەقەت قارىلانغۇچىغا ئەمەلىي يەتكۈزىدىغان زىياننى توسۇش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن. ئەقلىنى يوقاتقان ئادەمگە ھېچ زىيان كەلمەيدۇ. شۇڭا ئۇنى قارىلىغۇچى جازاغا تارتىلمايدۇ.

3 ـ شەرت بالاغەتكە يېتىشتۇر. ئەسلىدە كىچىك بالىدىن زىنا قىلىش تەسەۋۋۇر قىلىنمايدۇ. بۇ، قارىغۇنىڭ قارىشى تەسەۋۋۇر قىلىنمىغاندەك بىر ئىشتۇر. شۇڭا كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا كىچىك ئوغۇل بالىنى ياكى قىز بالىنى قارىلىغان كىشى جازاغا تارتىلمايدۇ.

ئىمام مالىك (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «بالاغەتكە يېتىشتىن ئىلگىرى جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش مۇمكىن بولغان قىز بالىنى زىنا بىلەن قارىلىسا، قارىلىغانلىق بولىدۇ.»

ئىمام ئەھمەد (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «توققۇز ياشقا كىرگەن قىز بالىنى قارىلىسا، ئۇنى قارىلىغۇچىغا دەررە ئۇرۇلىدۇ.»

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ مەسىلە ئېھتىماللىقى بار ۋە قىيىن مەسىلىدۇر، لېكىن ئىمام مالىك قارىلانغۇچىنىڭ ئابرۇيىنى يۇقىرى ئورۇنغا قويىدى، باشقىلار بولسا قارىلىغۇچىنىڭ دۈمبىسىنى ھىمايە قىلىشقا ئەھمىيەت بەرگەن. قارىلانغۇچىنىڭ ئابرۇيىنى ھىمايە قىلىش بولسا ئەۋزەلدۇر. چۈنكى، قارىلىغۇچى تىلىنى ئىشقا سېلىپ ئۇنىڭ سىرىنى ئېچىۋەتتى، شۇڭا ئۇ جازاغا تارتىلىدۇ.»[2]

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 1321 ـ بەت.
[2] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 1322 ـ بەت.

www.munber.org

ئىبنى مۇنزىر بىرىنچى قاراشنى توغرا تېپىپ مۇنداق دەيدۇ: «بالاغەتكە يەتمىگەن بىرىنى قارىلىغان كىشى جازاغا تارتىلمايدۇ. چۈنكى، ئۇ يالغاندۇر. لېكىن يەتكۈزگەن ئەزىيەتكە قاراپ تەنبىھ جازاسى بېرىلىدۇ.»[1]

4 ـ شەرت ھۆر بولۇشتۇر. كۆپچىلىك ئۆلىمالار قارىلانغۇچىنىڭ ھۆر بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. چۈنكى، قۇلنىڭ دەرىجىسى ھۆر ئادەمنىڭ دەرىجىسىدىن پەرقلىق بولىدۇ. گەرچە قۇلنى قارىلاش ھارام بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى قارىلىغۇچى دەررە ئۇرۇلماستىن، پەقەت تەنبىھ جازاسىغا تارتىلىدۇ. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئۆزىنىڭ قۇلىنى زىنا بىلەن قارىلىسا، ئۇنىڭغا قىيامەت كۈنى دەررە ئۇرۇلىدۇ، پەقەت ئىش دېگىنىدەك بولسا، دەررە ئۇرۇلمايدۇ.»[2] چۈنكى، قۇلنىڭ دەرىجىسى تۆۋەن. شۇڭا ئۇنى زىنا بىلەن قارىلاش چوڭ ئىش ھېسابلىنىپ كەتمەيدۇ.

ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «بۇ جازانىڭ ئاخىرەتتە بېرىلىشى ئۇ جايدا ئىگىدارچىلىقنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىپ، يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەر بىلەن تۆۋەن تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ، ھۆر ئادەملەر بىلەن قۇللارنىڭ تەڭ باراۋەر بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. ئاخىرەتتە ھېچكىمنىڭ تەقۋادارلىقتىن باشقا ئارتۇقچىلىقى بولمايدۇ. شۇنداقلا بۇ جازانىڭ ئاخىرەتتە بېرىلىشى ئۇ جايدا ھەممە ئىنسانلارنىڭ ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. دۇنيادا بولسا ئىگىدارچىلىق قىلغۇچىلارغا دەخلى ـ تەرۇز يەتكۈزگۈچىلەر دەخلى ـ تەرۇز يەتكۈزۈپ، خوجايىنلار بىلەن قۇللارنىڭ ئارىسىدىكى ئالاقىنىڭ بۇزۇلۇپ كەتمەسلىكى، ھۆرمەت ۋە ئارتۇقچىلىقتا ھەممە بىر دەرىجىدە بولۇپ، بىر ـ بىرىگە بويسۇندۇرۇپ بېرىش پايدىسىنىڭ بىكار بولۇپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئىنسانلار تەڭ باراۋەر قىلىنمىغان. بۇ ھەممە ئىشنى ھېكمەت بىلەن قىلىدىغان، ھەممىنى بىلىپ تۇرىدىغان زات الله نىڭ ھېكمەتلىك ئورۇنلاشتۇرۇشىدۇر. الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر...»[3]

ئىبنى ھەزم كۆپچىلىك فىقھشۇناسلارنىڭ قارىشىغا قارشى چىققان. ئۇ مۇنداق قارايدۇ: قۇلنى قارىلاشمۇ دەررە ئۇرۇشنى ۋاجىپ قىلىدۇ. بۇ مەسىلىدە قۇل بىلەن ھۆر ئادەمنىڭ ھېچ پەرقى يوق. كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ: قۇل بىلەن دېدەكنىڭ ھۆرمىتى يوق دېگەن سۆزى بىمەنە سۆزدۇر. مۆمىننىڭ ناھايىتى چوڭ ھۆرمىتى بار. قوپال بىر قۇلنىڭ الله تائالانىڭ دەرگاھىدا قۇرەيش خەلىپىسىدىن ياخشى بولۇشى مۇمكىن.

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: ئىبنى ھەزمنىڭ بۇ قارىشى كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ يۇقىرىدا بايان قىلغان دەلىللىرى بىلەن ئۇسۇشۇپ قالمايدىغانلا بولسا، ناھايىتى توغرا قاراش ھېسابلانغان بولاتتى. ھۆكۈملەر شەخسىي قاراش بىلەن ئېلىنمايدۇ. ئۇ پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزى ۋە ئەمەلىدىن ئېلىنىدۇ. بۇ ھەقتە سەھىھ بۇخارى

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 12 ـ جىلد، 175 ـ بەت.
[2] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[3] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى.

بىلەن سەھىھ مۇسلىمدا رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس بار. شۇڭا ھەدىسكە قارشى كەلگەن ھەرقانداق قاراش ئېتىبارغا ئېلىنمايدۇ.

5 ـ شەرت ئىپپەتلىك بولۇشتۇر. بۇ پۈتۈن فىقھىشۇناسلارنىڭ بىردەك شەرتى بولۇپ، ئۇنىڭغا ھېچكىم خىلاپلىق قىلمىغان. بۇ شەرتنى قۇرئان كەرىمنىڭ دەلىلىگە ئاساسەن بېكىتتۇق. ﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان...﴾ بۇ ئايەت قارىلانغۇچىنىڭ ئىپپەتلىك بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. چۈنكى، ئىپپەتلىك ئەمەس ئادەم يامان ۋە گۇناھ ئىشلار بىلەن پەخىرلىنىشى مۇمكىن. ئۇ بۇنى ئىلگىرىلەش دەپ، پەزىلەتكە ۋە دىنغا چېقىلغان ئەمەل قىلىشنى ئارقىدا قېلىش دەپ قارايدۇ. بۈگۈنكى زامانىمىزدىمۇ دىنغا قارشى چىقىۋاتقان، ئەخلاقسىز ۋە تەربىيىسىز بەزى پاسىقلاردىن مۇشۇنداق سۆزلەرنى ئاڭلاۋاتىمىز.

تۆھمەت جازاسى قارىلىغۇچىنى يالغانغا چىقىرىش ئۈچۈن بەلگىلەنگەن جازادۇر. ئەگەر قارىلانغۇچى ئەمەلىيەتتە زىنا قىلغۇچى بولسا، قارىلىغۇچى ئۇنى قارىلىغانلىقىدا راستچىل ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر قارىلانغۇچى نومۇسسىزلىق ۋە شەھۋانىيلىق بىلەن تونۇلغان بولسا، ئۇنى قارىلىغۇچىنى جازالاشتا گۇمان تۇغۇلىدۇ. جازالار گۇمان تۇغۇلغاندا ئىجرا قىلىنمايدۇ. شۇڭا ئۇنى قارىلىغۇچى جازاغا تارتىلمايدۇ.

ئەگەر بىر ياش ياشلىق دەۋرىدە زىنا قىلغان بولۇپ، ئاندىن تەۋبە قىلغان ۋە ئۆزىنى تۈزەتكەن، ئاندىن ياخشىلىق ئۈستىدە قېرىغان بولسا، ئۇنى قارىلىغۇچىغا دەررە ئۇرۇلمايدۇ. چۈنكى، قارىلىغۇچى يالغان سۆزلىمىگەن. ئۇ پەقەت تەنبىھ جازاسىغا تارتىلىدۇ. چۈنكى، ئۇ يوشۇرۇشقا ۋە مەخپىي تۇتۇشقا تېگىشلىك ئىشنى پاش قىلدى. شۇنداقلا يامان ۋە گۇناھ ئىشلار بىلەن مەشھۇر بولۇپ قالغان شەخسنى قارىلىغۇچىغا دەررە جازاسى كەلمەيدۇ. لېكىن بۇ بەش خىل ئەھۋالدا جازانىڭ ئىجرا قىلىنماسلىقى ساراڭ ئادەمنى، كىچىك بالىنى، كاپىرنى، قۇلنى ۋە ئىپپەتلىك ئەمەس ئادەمنى قارىلىغۇچىنىڭ جازاغا تارتىلماسلىقىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. بەلكى ئۇ تەنبىھ جازاسىغا تارتىلىدۇ. بۇ جازامۇ دەررە جازاسىدىن قېلىشمايدۇ. چۈنكى، ئۇ يامان سۆزلەرنى تاراتتى. اللە تائالا ئۇنداق قىلىشتىن قورقىتىپ مۇنداق دېگەن: ﴿مۆمىنلەر ئۈستىدە يامان سۆزلەرنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر، شۈبھىسىزكى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ﴾[1].

تۆتىنچى ھۆكۈم

دەررە ئۇرۇشنى ۋاجىب قىلىپ قويىدىغان بوھتاننىڭ لەۋزىلىرى قايسىلار؟

بوھتاننىڭ لەۋزىلىرى ئۈچ‌ۇق سۆزلەش، كىنايە قىلىپ سۆزلەش ۋە بۇرىتىپ سۆزلەشتىن ئىبارەت ئۈچ قىسىمغا بۆلىنىدۇ.

[1] سۈرە نۇر 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئوچۇق سۆزلەشكە كەلسەك، بوھتان چاپلىغۇچى سۆزىدە زىنا لەۋزىنى ئوچۇق ئىشلىتىپ: ئى زىناخور ئەر، ئى زىناخور ئايال، ئى زىناخورنىڭ بالىسى، دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىدۇ، ياكى ئۇنىڭ نەسەبىنى ئىنكار قىلىپ: سەن ئاتاڭنىڭ ئوغلى ئەمەس دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىدۇ. بۇ تۈرلۈك بوھتاننىڭ دەررە ئۇرۇشنى ۋاجىپ قىلىپ قويىدىغانلىقىغا ئۆلىمالار ئىتتىپاق كەلگەن.

كىنايە قىلىپ سۆزلەشكە كەلسەك، بوھتان چاپلىغۇچى: ئى پاسىق ئايال، ئى بۇزۇق ئايال، ئى پاسكىنا ئايال دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى ياكى: ئۇ ئايال ئۆزىنى تۇتقان قولنى قايتۇرمايدۇ دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىدۇ. بۇ تۈرلۈك بوھتاندا بوھتان چاپلىغۇچى پەقەت زىنانى مەقسەت قىلغان بولسا ئاندىن بوھتان بولىدۇ. بۇنى ئوچۇقلاش ۋە ئايدىڭلىتىشقا توغرا كېلىدۇ.

بۇرىتىپ سۆزلەشكە كەلسەك، بوھتان چاپلىغۇچى: سەن زىناخور ئەمەس، سىز زىناخور ئەمەس، دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىدۇ. ئۆلىمالار بۇرىتىپ سۆزلەش دەررە ئۇرۇشنى ۋاجىپ قىلىدىغان بوھتانمۇ، ئەمەسمۇ؟ دېگەن مەسىلىدە ئىختىلاپ قىلىشقان. ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۇ بوھتاندۇر، دەپ قارايدۇ. ئىمام شافىئىي ۋە ئەبۇ ھەنىفە: ئۇ بوھتان ئەمەس، پەقەت سۆزلىگۈچى سۆزىدە بوھتاننى مەقسەت قىلسا ئاندىن بوھتان بولىدۇ دەپ قارايدۇ.

ئىمام مالىكنىڭ دەلىللىرى

ئىمام مالىك، ئابدۇرراھماننىڭ قىزى ئۆمرەدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ۋەقەنى دەلىل قىلىدۇ: ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ زامانىدا ئىككى ئادەم تىللىشىپ قالدى. ئۇلارنىڭ بىرى يەنە بىرىگە: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئاتام زىناخور ئەمەس، ئاناممۇ زىناخور ئەمەس دېدى. ئۆمەر بۇ ھەقتە مەسلىھەتچىلىرىگە مەسلىھەت سالدى. مەسلىھەتچىلەردىن بىرى: ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنى ماختاپتۇ، دېدى. باشقىلار: ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنى بۇنىڭدىن باشقا مەدھىيە بىلەن ماختىسىمۇ بولاتتى. بىز ئۇنىڭغا دەررە ئۇرۇشنى توغرا تاپىمىز دېيىشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر ئۇنى 80 دەررە ئۇردى[①].

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «ئىمام مالىكنىڭ كەلتۈرگەن دەلىلى شۇكى، بوھتاندا دەررە ئۇرۇش پەقەت بوھتان چاپلىغۇچىنىڭ بوھتان چاپلانغۇچىغا چاپلىغان تىل ئاھانەتلىرىنى يوقىتىشتىن ئىبارەتتۇر. ئەگەر بۇرىتىپ سۆزلەش بىلەن تىل ئاھانەت يەتكۈزۈلگەن بولسا، بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ بوھتان بولۇشى ۋاجىپتۇر. الله تائالا مەريەم ھەققىدە بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى! سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى﴾[②]. ئۇلار مەريەمنىڭ ئاتىسىنى

[①] ئىمام مالىك «مۇۋەتتەئ» ناملىق كىتابىدا رىۋايەت قىلغان. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 23 ـ جىلد، 153 ـ بەت.

[②] سۈرە مەريەم 28 ـ ئايەت.

ماختىدى، ئانىسىنىڭ يولدىن چىققان ئايال ئەمەسلىكىنى ئېيتتى، مەريەمگە بولسا يولدىن چىققان ئايال ئىكەنلىكىنى بۇرىتىپ سۆزلىدى. شۇڭا اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يەنە ئۇلارنىڭ كۇفرى (يەنى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى ئىنكار قىلغانلىقلىرى) ئۈچۈن ۋە مەريەمگە چوڭ بوھتان چاپلىغانلىقلىرى ئۈچۈن (ئۇلارغا لەنەت قىلدۇق)﴾[1]. ئۇلارنىڭ كۇفرىلىق قىلغانلىقى ھەممىگە ئېنىق، چوڭ بوھتان بولسا، مەريەمگە بۇرىتىپ سۆزلىگەنلىكى يەنى: ﴿سېنىڭ ئاتاڭ يامان ئادەم ئەمەس ئىدى، ئاناڭمۇ يولدىن چىققان خوتۇن ئەمەس ئىدى﴾. بىراق سەن ئۇ ئىككىسىنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلدىڭ. بۇ بالىنى تېپىپ كەلدىڭ دېگەنلىكىدۇر.»[2]

شافىئىي ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ئىمام شافىئىي ۋە ئەبۇ ھەنىفە مۇنداق دەلىل كەلتۈرىدۇ: بۇرىتىپ سۆزلەش بىلەن بوھتان قىلىشنىڭ بوھتاننىمۇ، باشقا مەنىنىمۇ بىلدۈرۈش ئېھتىمالى بار. ئېھتىماللىق گۇمان تۇغدۇرىدۇ. گۇمان تۇغۇلغاندا جازا ئىجرا قىلىنمايدۇ. بىر ھەدىستىمۇ: «گۇمان تۇغۇلغان جازالارنى ئىجرا قىلماڭلار»[3] دېيىلگەن.

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «شۈبھىسىزكى، اللّٰه تائالا ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن ئايالنىڭ ئىددىتى ھەققىدە ئوچۇق سۆزلەش بىلەن بۇرىتىپ سۆزلەشنى پەرقلەندۈرۈپ، ئوچۇق تەلەپ قويۇشنى ھارام قىلغان، بۇرىتىپ تەلەپ قويۇشقا رۇخسەت قىلىپ، مۇنداق دېگەن: ﴿ئىددىتى توشمىغان ئاياللارغا ئۇلارنى ئالىدىغانلىقىڭلارنى بۇرىتىپ ئۆتسەڭلار ياكى بۇنى دىلىڭلاردا يوشۇرۇن تۇتساڭلار سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ...﴾[4]. مانا بۇ ئايەت ئوچۇق سۆزلەش بىلەن بۇرىتىپ سۆزلەشنىڭ ھۆكۈمدە باراۋەر ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ.»

ئىمام ئەھمەدتىن (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بۇ ھەقتە ئىككى رىۋايەت بولۇپ، ئۇنىڭ بىرىدە، بۇرىتىپ سۆزلەشنىڭ بوھتان ئەمەسلىكىنى ۋە دەررە ئۇرۇلمايدىغانلىقىنى ئېيتقان. يەنە بىرىدە، ئىختىيارى ۋاقىتتا ئەمەس، ئاچچىقلانغان ۋاقىتتا بوھتان بولىدىغانلىقىنى ئېيتقان.

شافىئىي ۋە ھەنەفىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ قارىشىنى يەنە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىس دەلىللەيدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: خوتۇنۇم قارا ئوغۇل بالا تۇغۇپ قويدى دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۆگىلىرىڭ بارمۇ؟» دېدى. ئۇ: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۆگىلىرىڭنىڭ رەڭلىرى قانداق؟» دېدى. ئۇ: قىزىل دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۆگىلىرىڭنىڭ ئىچىدە ئالىلىرىمۇ بارمۇ؟» دېدى. ئۇ: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر

---

[1] سۈرە نىسا 156 ـ ئايەت.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 12 ـ جىلد، 173 ـ بېتىدىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[3] ئىمام تىرمىزى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان.
[4] سۈرە بەقەرە 235 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئەلەيھىسسالام: «قانداقسىگە شۇنداق بولۇپ قالدى؟» دېدى. ئۇ: تېگىنى تارتقان بولۇشى مۇمكىن دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ بالىمۇ تېگىنى تارتقان بولۇشى مۇمكىن» دېدى[1]. ئۇ ئادەم ئايالىنى زىنا قىلغانلىق بىلەن بۇرۇتقان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى بوھتان ھېسابلىمىدى.

بەشىنچى ھۆكۈم

بىر توپ كىشىنى قارىلىغۇچىنىڭ ھۆكمى نېمە؟

فىقھشۇناسلار بىر توپ كىشىنى قارىلىغان كىشى ھەققىدە مۇنداق ئۈچ خىل قاراشقا كەلگەن:

بىرىنچى قاراشتىكىلەر قارىلىغۇچى بىر قېتىملا جازاغا تارتىلىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، مالىك ۋە ئەھمەدتىن ئىبارەت كۆپچىلىك ئۆلىمالاردۇر.

ئىككىنچى قاراشتىكىلەر قارىلىغۇچى ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن ئايرىم - ئايرىم جازاغا تارتىلىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئۇلار ئىمام شافىئىي ۋە لەيسىدۇر.

ئۈچىنچى قاراشتىكىلەر قارىلىغۇچىنىڭ كۆپلۈك مەنىنى بىلدۈرىدىغان بىرلا سۆزنى ئىشلىتىپ كۆپچىلىككە: ئى زىناخورلار، دېيىشى بىلەن ھەر بىر ئادەمگە ئايرىم - ئايرىم ھالدا: ئى زىناخور، دېيىشىنى پەرقلەندۈرگەن. ئاۋۋالقى سۈرەتتە قارىلىغۇچى بىرلا قېتىم جازاغا تارتىلىدۇ. كېيىنكى سۈرەتتە ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن ئايرىم - ئايرىم ھالدا جازاغا تارتىلىدۇ. بۇ، ئىمام ئىبنى ئەبۇ لەيلا ۋە شەئبىنىڭ قارىشىدۇر.

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى

ئىمام ئەبۇ بەكرى رازى جەسساس كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىغا قۇرئاندىن، سۈننەتتىن ۋە قىياستىن دەلىل كەلتۈرىدۇ:

قۇرئاندىن كەلتۈرگەن دەلىلگە كەلسەك، الله تائالا مۇنداق دېدى: ﴿ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان كىشىلەرنى...﴾ بۇ ئايەت ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلىغان ھەرقانداق ئادەمگە دەررە ئۇرۇش ۋاجىب بولىدۇ دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. چۈنكى ئۇ، ئىپپەتلىك ئاياللاردىن بىر جامائەتنى قارىلىغۇچىنىڭ **80** دەررىدىن جىق ئۇرۇلمايدىغانلىقىنى تەلەپ قىلىدۇ. كىمكى بىر جامائەت ئىپپەتلىك ئاياللارنى قارىلىغۇچىغا بىر قېتىملىق جازادىن ئارتۇق جازا بېرىشنى ۋاجىب قىلسا، بۇ ئايەتكە خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ.

سۈننەتتىن كەلتۈرگەن دەلىلگە كەلسەك، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ھىلال ئىبنى ئۇمەييە خوتۇنىنى ۋە شەرىك ئىبنى سەھماﺋ دېگەن ئادەمنى زىنا بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا قارىلىدى. پەيغەمبەر

---

[1] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

ئەلەيھىسسالام: «گۇۋاھچى كەلتۈرگىن، بولمىسا دۈمبەڭگە دەررە ئۇرۇلىدۇ» دېدى. ھىلال خوتۇنىنى ۋە ئۇنىڭ بىلەن قوشۇپ شەرىك ئىبنى سەھمائنى قارىلىغان بولسىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا پەقەت بىرلا قېتىم جازا بەلگىلىدى.

قىياستىن كەلتۈرگەن دەلىلگە كەلسەك، باشقا جازالاردا جىنايەتچى تەكرار جىنايەت قىلغان بولسىمۇ، تەكرار جازالانماستىن، پەقەت بىرلا قېتىم جازالىنىدۇ. مەسىلەن تەكرار ئوغرىلىق قىلغان ياكى تەكرار ھاراق ئىچكەن ئادەم جازاغا تارتىلغاندا پەقەت بىرلا قېتىم جازاغا تارتىلىدۇ. شۇڭا بۇ يەردىمۇ شۇنداق بولىدۇ[1].

شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ئۇلار بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ بىرىنچى دەلىلگە مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: الله تائالانىڭ ﴿كىشىلەر﴾ دېگەن سۆزىمۇ كۆپلۈكنى، ﴿ئىپپەتلىك ئاياللار﴾ دېگەن سۆزىمۇ كۆپلۈكنى بىلدۈرىدۇ. ئەگەر كۆپلۈكنى كۆپلۈك بىلەن باراۋەر قىلساق، بىرلىككە تەقسىم قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بۇ سۆز ئىپپەتلىك بىر ئادەمنى زىنا بىلەن قارىلىغان ھەر بىر ئادەمگە دەررە ئۇرۇش جازاسى كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇلار بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ ئىككىنچى دەلىلگە مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: چۈنكى، ھىلال ئىبنى ئۇمەييە ئايالى بىلەن شەرىك ئىبنى سەھمائنى بىر لەۋزى بىلەن قارىلىدى. ئىمام شافىئىي ئىلگىرىكى مەزھىبىدە[2]: مۇنداق ئەھۋالدا لەۋزىنى ئېتىبارغا ئېلىپ بىر قېتىم جازا بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ، دېگەن.

ئۇلار قىياسقا مۇنداق جاۋاب بېرىدۇ: قىياس پەرىقلەندۈرۈشكە تېگىشلىك قىياستۇر. چۈنكى، بوھتاننىڭ جازاسى ئىنساننىڭ ھەققىدۇر. ئەكسىچە زىنا بىلەن ھاراقنىڭ جازاسى بولسا الله تائالانىڭ ھەققىدۇر. ئىنساننىڭ ھەقلىرىگە ئارىلىششقا بولمايدۇ[3].

كۈچلۈك قاراش

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى كۈچلۈك بولغاچقا ئۇلارنىڭ قارىشى توغرا ۋە كۈچلۈك قاراشتۇر. چۈنكى، بىر ئادەم بىر قەبىلىنى قارىلىغان بولسا، بىز ئۇنىڭغا ھەر بىر ئادەم ئۈچۈن ئايرىم ـ ئايرىم جازا ئىجرا قىلساق، قارىلىغۇچى ئۆلۈپ كېتىدۇ.

ئالتىنچى ھۆكۈم

گۇۋاھچىلاردا ئادىللىق شەرت قىلىنامدۇ؟

---

[1] ئىمام جەسساسنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد، 332 ـ بەت. ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 23 ـ جىلد، 153 ـ بەت.

[2] ئىمام شافىئىنىڭ بەزى شاخچە ھۆكۈملەردە ئىككى مەزھىبى بولۇپ، بىرى ھاياتىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىگە، يەنە بىرى ئاخىرقى بىر قانچە يىللىق ھاياتىغا تەۋەدۇر.

[3] بۇ ھەقتىكى دەلىللەرنى تەپسىلى كۆرۈش ئۈچۈن ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرىگە قاراڭ.

www.munber.org

مەزكۇر ئايەت گۇۋاھچىلارنىڭ سۈپىتىدە ئۇلاردىن تۆت ئەرنىڭ بولۇشىدىن ئارتۇق بىر نەرسە بايان قىلمىدى. بۇ گۇۋاھچىلارنىڭ كىم ئىكەنلىكىدە ئۆلىمالار ئىختىلاپ قىلىشقان. شافىئىي مەزھىبىدىكىلەر: گۇۋاھچى چوقۇم ئادىل بولۇشى لازىم دەپ قارايدۇ. ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر: پاسىق ئادەممۇ گۇۋاھچىلىققا يارايدۇ دەپ قارايدۇ.

مۇشۇنىڭغا ئاساسەن، بۇ ئىختىلاپنىڭ نەتىجىسى مۇنداق بولىدۇ: ئەگەر زىنا بىلەن قارىلانغۇچىنىڭ راست زىنا قىلغانلىقىغا تۆت پاسىق گۇۋاھلىق بەرسە، ئۇلار شافىئىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشى بويىچە بوھتان چاپلىغۇچى ھېسابلىنىپ، خۇددى بىرىنچى قارىلىغۇچى جازالانغاندەكلا جازالىنىدۇ.

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر بۇ مەسىلىدە مۇنداق دەيدۇ: «قارىلىغۇچى جازاغا تارتىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ، گۇۋاھچىلاردىن تۆتىنى كەلتۈردى. پەقەت شەرىئەت ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى ئۇلارنىڭ پاسىق بولۇشتەك كەمچىلىكى بولغانلىقى ئۈچۈن ئېتىبارغا ئالمايدۇ. ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقى قارىلانغۇچىنىڭ زىنا قىلغانلىقىدا گۇمان تۇغدۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن جازا ئۇلاردىنمۇ، دەسلەپ قارىلىغۇچىدىنمۇ ساقىت قىلىنىدۇ. بۇنى ئۈستىدىن گۇۋاھلىق بېرىلگۈچىنى جازالاشنى بىكار قىلىشتا تۆھمەت دەپ ھېسابلىغىنىمىزدەك، دەسلەپ قارىلىغۇچىنى ۋە گۇۋاھچىلارنى جازالاشنى بىكار قىلىشتىمۇ تۆھمەت دەپ ھېسابلىشىمىز لازىم بولىدۇ.»

ئىمام شافىئىي (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ قارىشى مۇنداق چۈشەنچە بېرىدۇ: پاسىقلار گۇۋاھلىقنى قوبۇل قىلىشتىكى شەرتلەر بىلەن سۈپەتلەنمەيدۇ. شۇڭا ئۇلار گۇۋاھچى بولۇش سالاھىيىتىدىن چىقىپ كېتىپ، پەقەت قارىلىغۇچى سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بوھتان جازاسىغا تارتىلىدۇ.

ئىبنى تەيمىيە (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ قارىشىنى كۈچلەندۈرۈپ، گۇمان تۇغۇلغانلىقى ئۈچۈن گۇۋاھچىلاردىن جازانى بىكار قىلغان. جازالار گۇمان تۇغۇلغان ئەھۋال ئاستىدا بىكار قىلىنىدۇ. بۇنى سۈننەتمۇ ئېنىق كۆرسەتكەن.

يەتتىنچى ھۆكۈم

گۇۋاھچىلارنىڭ ھەممىسى بىرلىكتە گۇۋاھلىق بېرىشى شەرت قىلىنامدۇ؟

مەزكۇر ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسى گۇۋاھچىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ بىرلىكتە گۇۋاھلىق بېرىشىنى ياكى ئايرىم - ئايرىم گۇۋاھلىق بېرىشىنى پەرقلەندۈرمىدى. ئىمام مالىك ۋە شافىئىي (اللّٰه ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن!) بۇ ئايەتنىڭ زاھىرى مەنىسىنى تۇتقا قىلىپ تۇرۇپ مۇشۇ قاراشتا بولغان.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر گۇۋاھچىلار ئايرىم ـ ئايرىم كەلسە، ئۇلارغا بوھتان جازاسى ئىجرا قىلىنىدۇ. جازا قارىلىغۇچىدىنمۇ ساقىت قىلىنمايدۇ.»

ئىمام مالىك ۋە شافىئىينىڭ دەلىلى

مەزكۇر ئايەت تۆت گۇۋاھچى بولۇشتىن باشقا شەرتنى شەرت قىلمىدى، گۇۋاھچىلارنىڭ گۇۋاھلىقنى بىرلىكتە بېرىشىنىمۇ شەرت قىلمىدى. شۇڭا بىرلىكتە گۇۋاھلىق بېرىشكە كېلىشەمدۇ ياكى ئايرىم ـ ئايرىم گۇۋاھلىق بېرىشكە كېلىشەمدۇ، قانداق گۇۋاھلىق بېرىشكە كېلىشسە شۇ يېتەرلىكتۇر. بەلكى ئۇلارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم گۇۋاھلىق بەرگىنى بوھتان بولۇپ قېلىشتىن يىراقتۇر. ئەگەر قازى ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىدىن شەكلەنسە، ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىدا راست سۆزلەۋاتقان ياكى يالغان سۆزلەۋاتقانلىقىدىن ئىبارەت ھەقىقەتنى ئېنىقلاپ چىقىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۇلاردىن ئايرىم ـ ئايرىم گۇۋاھلىق ئېلىش ھەققى بار.

ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ دەلىلى

ئۇنىڭ دەلىلى شۇكى، ئەگەر بىر گۇۋاھچى ئۆزى يالغۇز گۇۋاھلىق بەرگەندە قارىلىغۇچى ھېساپلىنىپ قالىدۇ. شۇڭا ئۇنىڭغا جازا كېلىپ قالىدۇ. ئىككىنچىسى ۋە ئۈچىنچىسىمۇ شۇنداق بولىدۇ. پەقەت ھەممە بىرلىكتە گۇۋاھلىق بېرىشنى شەرت قىلغاندىلا ئاندىن بۇ قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلۇشقا بولىدۇ. ئۇ يەنە مۇغىرە ئىبنى شۆئبەنىڭ ۋەقەلىكىنى دەلىل قىلىدۇ: مۇغىرە ئۈستىدىن تۆت ئادەم گۇۋاھلىق بەرگەندە ئۇلارنىڭ بىرى گۇۋاھلىقتا خىلاپلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆمەر ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە دەررە ئۇرغان. الله تائالا خالىسا ئالدىمىزدا ئۇلارنىڭ قىسسىسىنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

سەككىزىنچى ھۆكۈم

قۇلنىڭ جازاسى ھۆر ئادەمنىڭ جازاسى بىلەن تەڭمۇ؟

ئەگەر بىر قۇل ئىپپەتلىك بىر ھۆر ئادەمنى قارىلىسا، ئۇنىڭغا جازانىڭ ۋاجىپ بولىدىغانلىقى ھەققىدە فىقھشۇناسلار ئىتتىپاق كەلگەن. بىراق ئۇنىڭ جازاسى ھۆر ئادەمنىڭ جازاسى بىلەن تەڭ بولامدۇ ياكى ئۇنىڭ يېرىمىمۇ؟ بۇنىڭ ھۆكمى سۈننەتتە بايان قىلىنمىغان. شۇڭا فىقھشۇناسلار بۇ ھەقتە مۇنداق قاراشقا كەلگەن.

تۆت مەزھەبنىڭ ئىماملىرىدىن ئىبارەت كۆپچىلىك ئۆلىمالار مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئەگەر قۇلنىڭ بوھتان قىلغانلىقى ئىسپاتلانسا، ئۇنىڭ جازاسى 40 دەررە بولىدۇ. چۈنكى، قۇلغا بوھتاندىمۇ زىنانىڭ جازاسىغا ئوخشاش يېرىم جازا بېرىلىدۇ. ئۇلار الله تائالانىڭ مۇنۇ

www.munber.org

سۆزىنى دەلىل قىلىدۇ: ﴿ئۇلار ئەرگە تەككەندىن كېيىن پاھىشە قىلسا، ئۇلارغا ھۆر ئاياللارغا بېرىلىدىغان جازانىڭ يېرىمى بېرىلىشى كېرەك﴾[1].

ئىمام ئەۋزائىي، ئىبنى ھەزم ۋە شىئەلەر مۇنداق دەپ قارايدۇ: ئۇ 80 دەررە ئۇرۇلىدۇ، چۈنكى، بۇ جازا ئىنسانلارنىڭ ھەققىنى قوغداش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان، بۇ جىنايەت قارىلانغۇچىنىڭ ئابرۇيىغا مۇناسىۋەتلىك ھالدا يۈز بەرگەن بولۇپ، قۇل بىلەن ھۆر ئادەمنىڭ ئارىسىدا پەرق يوق.

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەن ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمان ۋە ئۇلاردىن كېيىنكى خەلىپىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ قۇلنى تۆھمەت جازاسىدا 40 دەررە ئۇرغانلىقىنى بىلىمەن.»

ئەلى (الله ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلاندۇرىۋەتسۇن!) نىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «قۇل تۆھمەت جازاسىدا 40 دەررە ئۇرۇلىدۇ.»

ئىبنى مۇنزىر مۇنداق دەيدۇ: «پۈتۈن شەھەرلەرنىڭ ئۆلىمالىرى كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشىغا ئەمەل قىلىدۇ، مەنمۇ مۇشۇ قاراشتىمەن.»

كۆپچىلىك ئۆلىمالار يەنە مۇنداق دەيدۇ: «بوھتان ھۆكمى ھەققىدىكى ئايەت ھۆر ئادەملەرگە خاستۇر، ئەگەر بىر ھۆر ئادەم ئىپپەتلىك بىر ئادەمنى قارىلىسا، 80 دەررە ئۇرۇلىدۇ، ئەمما قۇلنىڭ جازاسى 40 دەررىدۇر.» ئۇلار بوھتاننىڭ جازاسىنى زىنانىڭ جازاسىغا قىياس قىلغان.

توققۇزىنچى ھۆكۈم

بۇ جازا الله نىڭ ھەققىدىن بىرىمۇ ياكى ئىنسانلارنىڭ ھەققىدىن بىرىمۇ؟

ئىمام ئەبۇ ھەنىفە: بۇ جازا الله نىڭ ھەققىدىن بىرىدۇر، دەپ قارايدۇ. ئۇ الله تائالانىڭ ھەققىدىن بىرى بولغاندا تۆۋەندىكىلەرنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

1 ـ ئەگەر بوھتان قىلغانلىق ھاكىمغا يەتسە، قارىلانغۇچى تەلەپ قىلمىغان تەقدىردىمۇ، ھاكىمنىڭ قارىلىغۇچىغا جازا ئىجرا قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ.

2 ـ قارىلانغۇچىنىڭ قارىلىغۇچىنى ئەپۇ قىلىشى بىلەنمۇ جازا ساقىت بولمايدۇ. قارىلىغۇچىنىڭ قىلغان تەۋبىسى پەقەت ئۇنىڭ بىلەن الله تائالا ئارىسىدىكى ئالاقىدىلا مەنپەئەت قىلىدۇ.

3 ـ بوھتان قىلغان قۇلغىمۇ زىنا قىلغان قۇلغا يېرىم جازا بېرىلگىنىدەك يېرىم جازا بېرىلىدۇ.

[1] سۈرە نىسا 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئىمام شافئىي ۋە مالىك: بۇ جازا ئىنسانلارنىڭ ھەقلىرىدىن بىرىدۇر، دەپ قارايدۇ. شۇنداق بولغاندا تۆۋەندىكىلەرنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ:

1 ـ خەلىپە ياكى ھاكىم جازانى پەقەت قارىلانغۇچىنىڭ تەلىپى بىلەن ئىجرا قىلىدۇ.

2 ـ قارىلانغۇچىنىڭ ئەپۇ قىلىشى بىلەن قارىلىغۇچىنىڭ ئۈستىدىن جازا ساقىت بولىدۇ.

3 ـ ئەگەر جازانى ئىجرا قىلىشتىن ئىلگىرى قارىلانغۇچى ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا ۋارىسى مىراسخورلۇق قىلىدۇ. مىراسخورنىڭ ئەپۇ قىلىشى بىلەن جازا ساقىت بولىدۇ.

بەزى فىقھشۇناسلار: بوھتان جازاسى الله نىڭ ھەققىمۇ. بەندىنىڭ ھەققىمۇ ئارىلاشقان بىر جازادۇر، بوھتان چاپلاشنىڭ الله تائالانىڭ ھەققىگە تاجاۋۇز قىلغانلىق ۋە قارىلانغۇچىنىڭ ھۆرمىتىنى تۆككەنلىك ئىكەنلىكىدە ھېچ شەك يوق، شۇڭا بوھتان جازاسى الله نىڭ ھەققىنى ۋە بەندىنىڭ ھەققىنى قوغداش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان، شۇنداق بولغاندا جازامۇ ئارىلاش بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇ قاراش كۈچلۈكرەك بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىندۇر.

ئونىنچى ھۆكۈم

قارىلىغۇچى تەۋبە قىلسا، تەۋبىسى قوبۇل قىلىنامدۇ؟

قۇرئان كەرىم قارىلىغۇچىغا ئۈچ ھۆكۈم بىلەن ھۆكۈم قىلدى. بىرىنچى، 80 دەررە ئۇرۇلىدۇ. ئىككىنچى، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى ھەرگىز قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۈچىنچى، ئۇ الله تائالاغا ئىتائەت قىلىشتىن چىققۇچى گۇناھكاردۇر. الله تائالا مۇشۇ ئۈچ ھۆكۈمدىن كېيىن مۇستەسنا جۈملىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەففەە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا، چۈنكى، الله مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى الله مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر﴾.

فىقھشۇناسلار بۇ مۇستەسنا جۈملىسىدە توختىلىپ: ئۇ ئاخىرقى جۈملىگە قارىتىلىپ، قارىلىغۇچىدىن پاسىقلىق سۈپەت كۆتۈرۈلۈپ كېتىپ، گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنماسلىقى قېلىپ قالامدۇ ياكى ئۇنىڭ تەۋبە قىلىشى بىلەن گۇۋاھلىقىمۇ قوبۇل قىلىنامدۇ؟ دېگەن مەسىلە ھەققىدە مۇنداق ئىككى قاراشقا كەلگەن:

1 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىفەنىڭ قارىشى بولۇپ، بۇ مۇستەسنا جۈملىسى پەقەت ﴿ئۇلار پاسىقلاردۇر﴾ دېگەن ئاخىرقى بىر جۈملىگىلا قارىتىلىدۇ. شۇنداق بولغاندا قارىلىغۇچى تەۋبە قىلسا، ئۇنىڭدىن پاسىقلىق سۈپەت كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، لېكىن ئۇ ئۆزىنى تۈزەتكەن ئەڭ ياخشى كىشىلەردىن بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. تابىئىنلارنىڭ فىقھشۇناسلىرىدىن ھەسەن بەسرى، ئىبراھىم نەخەئى، سەئىد ئىبنى جۇبەير ۋە باشقىلارنىڭمۇ مۇشۇ قاراشتا بولغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.

www.munber.org

2 ـ ئىمام مالىك، شافىئىي ۋە ئەھمەد قاتارلىق كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ قارىشى بولۇپ، بۇ مۇستەسنا جۈملىسى ﴿ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار، ئۇلار پاسىقلاردۇر﴾ دېگەن ئاخىرقى ئىككى جۈملىگە قارىتىلىدۇ. شۇنداق بولغاندا قارىلىغۇچى تەۋبە قىلسا، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ، ئۇنىڭدىن پاسىقلىق سۈپەتمۇ كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. تابىئىنلارنىڭ ئۆلىمالىرىدىن ئەتائ، تاۋۇس، مۇجاھىد، شەئبى، ئىكرىمە ۋە باشقىلارنىڭمۇ مۇشۇ قاراشتا بولغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان. ئىبنى جەرىر تەبەرىمۇ (اللہ ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە رەھمەت قىلسۇن!) مۇشۇ قاراشنى تاللىغان.

فىقھشۇناسلار ئارىسىدىكى بۇ ئىختىلاپنىڭ كېلىش مەنبەسى گىراماتىكىلىق قائىدىگە ئاساسلانغان بولۇپ، ”ۋاۋ“ ھەرپى بىلەن بىر ـ بىرىگە باغلانغان جۈملىلەردىن كېيىن كەلگەن مۇستەسنا جۈملىسى يۇقىرىدىكى جۈملىلەرنىڭ ھەممىسىگە قارىتىلامدۇ ياكى ئاخىرقى بىر جۈملىگە قارىتىلامدۇ؟ دېگەندىن ئىبارەتتۇر. شافىئىي ۋە مالىكى مەزھىبىدىكىلەر ئۇنى ھەممە جۈملىگە قارىتىدۇ. ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەر ئۇنى پەقەت ئاخىرقى بىر جۈملىگە قارىتىدۇ. بۇ مەسىلىنى تەپسىلى كۆرۈش ئۈچۈن قائىدە كىتابلىرىغا مۇراجىئەت قىلىش لازىم.

ھەنەفىي مەزھىبىدىكىلەرنىڭ دەلىللىرى

ئۇلار قارىلىغۇچىنىڭ گۇۋاھلىقىنى شەرتسىز قوبۇل قىلماسلىققا تۆۋەندىكى دەلىللەرنى كۆرسىتىدۇ:

1 ـ ئەگەر مۇستەسنا جۈملىسى ئىلگىرىكى جۈملىلەرنىڭ ھەممىسىگە قارىتىلسا، ئەلۋەتتە 80 دەررىدىن ئىبارەت جازا قارىلىغۇچىنىڭ ئۈستىدىن ساقىت بولۇپ كېتىدۇ. بۇ پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ بىرلىككە كەلگەن قارىشى بويىچە باتىلدۇر. شۇڭا مۇستەسنا جۈملىسى پەقەت ئاخىرقى بىر جۈملىگە قارىتىلىدۇ.

2 ـ اللہ تائالا ﴿ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار﴾ دېگەن سۆزى بىلەن ھەقىقەتەن قارىلىغۇچىنىڭ گۇۋاھلىقىنى ھەرگىز قوبۇل قىلماسلىققا ھۆكۈم قىلدى. ”ھەرگىز“ دېگەن سۆز ئەبەدىلىك ۋە داۋاملىق دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئەگەر قارىلىغۇچى تەۋبە قىلغان، اللہ قا قايتقان ۋە ياخشى كىشىلەردىن بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىش قۇرئاننىڭ بۇ ئەبەدىلىك ھۆكمىگە زىت بولۇپ قالىدۇ.

3 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمانلار بىر ـ بىرىگە ئادىل مۇئامىلە قىلىدۇ، پەقەت بوھتان جازاسىغا تارتىلغۇچى بۇنىڭدىن مۇستەسنا.»[①] مانا بۇ ھەدىس، ئەگەر قارىلىغۇچى بوھتان جازاسىغا تارتىلغان بولسا، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

كۆپچىلىك ئۆلىمالارنىڭ دەلىللىرى

[①] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.

ئۇلار قارىلىغۇچىنىڭ گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنىدىغانلىقىغا تۆۋەندىكىدەك دەلىللەرنى كۆرستىدۇ:

1 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، تەۋبە گۇناھنى ئۆچۈرىدۇ. گۇناھتىن تەۋبە قىلغان كىشى گۇناھى يوق كىشىگە ئوخشايدۇ. شۇڭا قارىلىغۇچى تەۋبە قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ.»

2 ـ كۇفۇرلۇق قىلىش بوھتان چاپلاشتىنمۇ چوڭ گۇناھتۇر. ئەگەر كاپىر تەۋبە قىلسا، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنغان يەردە بوھتان قىلغان، ئاندىن تەۋبە قىلغان بىر مۇسۇلماننىڭ گۇۋاھلىقى قانداقمۇ قوبۇل قىلىنمىسۇن؟

ئىمام شافىئىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، الله غارىلىغۇچىنىڭ تەۋبىسىنى قوبۇل قىلىدۇيۇ، سىلەر ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى رەت قىلىسىلەر.»①

3 ـ مۇغىرە ئىبنى شۇئبەنىڭ ۋەقەلىكى بولۇپ②، ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇغىرىنىڭ زىنا قىلغانلىقىغا گۇۋاھلىق بەرگەن ئەبۇ بەكرە، نافىئ ۋە نۇفەيئ قاتارلىق ئۈچەيلەننى مۇغىرەگە بوھتان قىلدى، دەپ قاراپ دەررە ئۇرغان. ئاندىن ئۇلارغا: كىمكى ئۆزىنى يالغانچىغا چىقارسا، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلىمەن، كىمكى ئۇنداق قىلمايدىكەن، ئۇنىڭ گۇۋاھلىق بېرىشىگە رۇخسەت قىلمايمەن، دېگەن. شۇنىڭ بىلەن نافىئ ۋە نۇفەيئ ئۆزلىرىنى يالغانچىغا چىقارغان. ئۆمەر ئۇ ئىككىسىنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلاتتى. ئەبۇ بەكرەگە كەلسەك، ئۆمەر ئۇنىڭ گۇۋاھلىقىنى قوبۇل قىلمايتتى. ئۆمەرنىڭ بۇ قىلغىنىغا ساھابىلاردىن ھېچكىم قارشى چىقمىغان.

4 ـ ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «مەزكۇر ئايەتتىكى مۇستەسنا جۈملىسى ئىلگىرىكى ھەممە جۈملىگە قارىتىلىش لازىم، لېكىن قارىلىغۇچىنى 80 دەررە ئۇرۇش قارىلانغۇچىنىڭ ھەققى ئۈچۈن بېكىتىلگەن. بۇ ھەق بەندىلەرنىڭ ھەقلىرىدىن بولغاچقا، تەۋبە قىلىش بىلەن ساقىت بولمايدۇ. قالغان گۇۋاھلىقىنى رەت قىلىش ۋە پاسىقلىق بىلەن ھۆكۈم قىلىش ھەقلىرى بولسا الله نىڭ ھەققى بولغانلىقى ئۈچۈن تەۋبە قىلىش بىلەن ھەر ئىككىلىسى ساقىت بولىدۇ.»

ئەللامە مەۋدۇدى «سۈرە نۇرنىڭ تەپسىرى» دە ئىككى تەرەپنىڭ دەلىللىرىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ قارىشىمچە بۇ مەسىلىدە بىرىنچى قاراشتىكىلەرنىڭ قارىشى كۈچلۈكرەكتۇر. چۈنكى، بىر ئادەمنىڭ تەۋبىسىنىڭ ھەقىقىتىنى الله دىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. كىمكى بىزنىڭ ئالدىمىزدا تەۋبە قىلسا، بىزنىڭ ئەڭ چوڭ قىلىدىغىنىمىز ئۇنى پاسىق دەپ ئاتىماستىن، پاسىقلىقىنىمۇ تىلغا ئالماستىن، ئۇنىڭغا چىرايلىق مۇئامىلە قىلىشىمىزغا توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭغا چىرايلىق مۇئامىلە

① ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر»ناملىق تەپسىرى، 23 ـ جىلد، 161 ـ بەت.
② بۇ ۋەقەنى ئىمام ئىبنۇل ئەرەبى «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرىنىڭ، 3 ـ جىلد، 1325 ـ بېتىدە تەپسىلى بايان قىلغان.

www.munber.org

قىلىشنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ، ئۇنىڭ بىزنىڭ ئالدىمىزدا كۆرۈنۈش جەھەتتىن تەۋبە قىلغانلىقىغا قاراپلا ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشەنچ قىلىشقا قايتىشىمىز توغرا ئەمەس.

بۇنىڭدىن سىرت سەن يەنە قۇرئاننىڭ ئۆزىنىڭ سۆز ئۇسلۇبىغا قارايدىغان بولساڭ، ﴿كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر﴾ دېگەن جۈملىدىكى مەزكۇر ئەيۋنىڭ پەقەت ﴿ئۇلار پاسىقلاردۇر﴾ دېگەن جۈملىگە قايتىدىغانلىقىنى ئوچۇق كۆرسىتىپ بەرگەنلىكىنى كۆرىسەن. چۈنكى، قارىلىغۇچىنىڭ 80 دەررە ئۇرۇلىدىغانلىقى ۋە گۇۋاھلىقىنىڭ قوبۇل قىلىنمايدىغانلىقى ھەققىدىكى جۈملە ﴿ئۇلارنى 80 دەررە ئۇرۇڭلار، ئۇلارنىڭ گۇۋاھلىقىنى ھەرگىز قوبۇل قىلماڭلار﴾ دەپ، بۇيرۇق سۆز ئىبارىسى بىلەن كەلگەن. قارىلىغۇچىغا پاسىقلىق ھۆكمىنى بەرگەن ئايەت ﴿ئۇلار پاسىقلاردۇر﴾ دەپ، خەۋەر سۆز ئىبارىسى بىلەن كەلگەن.

دېمەك، اللہ تائالانىڭ: ﴿كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەففە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا، چۈنكى، اللہ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى اللہ مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر﴾ دېگەن سۆزى بۇ ئۈچىنچى ھۆكۈمدىن كېيىن كەلگەنلىكىنىڭ ۋە ئۇنىڭغا يانمۇيان كەلگەنلىكىنىڭ ئۆزىلا بۇ مۇستەسنا جۈملىسىنىڭ ئالدىنقى ئىككى بۇيرۇق جۈملىسىگە قايتماستىن، پەقەت ئاخىرقى خەۋەر جۈملىسىگە قايتىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ.

تەۋبە قىلىش ئىنساننىڭ تىلى بىلەن ئىپادىلەيدىغان سۆزىلا بولماستىن، بەلكى، گۇناھ قىلغانلىقىغا چىن دىلىدىن پۇشايمان قىلغانلىقىنى، ئۆزىنى تۈزەشكە بەل باغلىغانلىقىنى ۋە ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا قايتقانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان سۆز بولۇپ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ھەقىقىتىنى پەقەت اللہ لا بىلىدۇ. شۇڭا تەۋبە قىلىش بىلەن دۇنيادا كېلىدىغان جازا ئەيۋ قىلىنمايدۇ. پەقەت ئاخىرەتتە كېلىدىغان جازا تەۋبە قىلىش بىلەن ئەيۋ قىلىنىدۇ. شۇ سەۋەبتىن اللہ تائالا: «تەۋبە قىلغان ۋە ئەمەللىرىنى تۈزەتكەنلەرنى جازالىماڭلار» دېمەستىن، ياكى: «ئۇلارغا چېقىلماڭلار» دېمەستىن، ياكى: «ئۇلارنى ئازابلىماڭلار» دېمەستىن، بەلكى: ﴿كېيىن تەۋبە قىلغان ۋە (ئەمەللىرىنى) تۈزەتكەنلەر (يەنى ئەففە ئاياللارغا قايتا تۆھمەت چاپلىمىغانلار) بۇنىڭدىن مۇستەسنا، چۈنكى، اللہ مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر (يەنى بەندە تەۋبە قىلىپ ئۆزىنى تۈزەتسە، ئۇنى اللہ مەغپىرەت قىلىدۇ)، تولىمۇ مېھرىباندۇر﴾ دېگەن. ئەگەر دۇنيادا ئىجرا قىلىنىدىغان جازالارمۇ تەۋبە بىلەنلا كەچۈرۈۋېلىنىدىغان بولسا، سىلەر جىنايەتچىلەرنىڭ قايسىبىرىنى جازادىن قورقۇپ تەۋبە قىلمايدۇ، دېيەلەيسىلەر؟ »[1]

شەئبى ۋە زەھھاكنىڭ قارىشى

[1] ئۇستاز مەۋدۇدىنىڭ «سۈرە نۇر تەپسىرى»، 117 ــ 118 ـ بەتلەر.

بۇ يەردە يەنە مەزكۇر ئىككى قاراشنىڭ ئوتتۇرىسىدا يول تۇتقان بىر قاراش بولۇپ، ئۇ شەئبى ۋە زەھهاكنىڭ قارىشىدۇر. ئۇ ئىككىسى مۇنداق دەيدۇ: «قارىلىغۇچى تەۋبە قىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنمايدۇ. ئۇ پەقەت بوھتان قىلغانلىقىنى ئۆز ئاغزى بىلەن ئېتىراپ قىلغان چاغدىلا، ئاندىن ئۇنىڭ گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ.»

ئىسلام شەھىدى سەييىد قۇتۇب (الله نىڭ رەھمىتى ۋە رازىلىقى ئۇنىڭغا بولسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «مەن مۇشۇ ئاخىرقى قاراشنى تاللايمەن، چۈنكى، قارىلىغۇچى تەۋبە قىلغانلىقىنىڭ ئۈستىگە ئۆز ئاغزى بىلەن بوھتان قىلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىپ قارىلانغۇچىنىڭ گۇناھسىز ئىكەنلىكىنى ئېلان قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بوھتاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى قالدۇقلىرىمۇ ئۆچۈرۈپ تاشلىنىدۇ.»[1]

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: سەييىد قۇتۇب تاللىغان بۇ قاراشتا سېخىلىق ۋە ئىنساپنىڭ تەسەۋۋۇرلىرى كۆرۈلىدۇ، قارىلىغۇچى بىلەن قارىلانغۇچىنىڭ پۈتۈن ھەقلىرى ئادىل بىر تەرەپ قىلىنىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىسىنىڭ ھېچ بىرىگە ئۇۋال قىلىنمايدۇ، الله نىڭ ھەققىمۇ، بەندىنىڭ ھەققىمۇ زىيانغا ئۇچرىمايدۇ. شۇڭا بۇ قاراشنىڭ كۈچلۈك بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىندۇر.

ئايەتلەر كۆرسەتكەن ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ ئىپپەتلىك ئاياللارنى زىنا بىلەن قارىلاش جەمئىيەتكە تەھدىت بولىدىغان ۋە ئۇنىڭ پۈتۈنلىكىنى بۇزىدىغان چوڭ گۇناھلارنىڭ بىرىدۇر.

2 ـ مۆمىنلەرنى قارىلاش يولى بىلەن تۆھمەت قىلىش جەمئىيەتتە بۇزۇق ئىشلارنى تارقىتىش ھېسابلىنىدۇ.

3 ـ مۇسۇلماننىڭ، ئەگەر ئۇنىڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلىرى خاتالاشقان تەقدىردە، ئۇلارنىڭ خاتالىقىنى يوشۇرۇش بىلەن ئۇلارنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلىشى لازىم.

4 ـ قارىلىغۇچىنىڭ جازالىنىپ قېلىشىنى قوغداش ئۈچۈن چوقۇم ئەرلەردىن ئادىل تۆت گۇۋاھچى كەلتۈرۈش لازىم.

5 ـ جىسمانىي، ئەخلاقىي ۋە دىنىي جازادىن ئىبارەت بۇ ئۈچ جازا بوھتان چاپلاش جىنايىتىنىڭ ناھايىتى چوڭ ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

6 ـ پەقەت ئاڭلىغان ياكى گۇمانلانغان ئاساستا تۆھمەت چاپلاپ، كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى چۈشۈرۈش دۇرۇس ئەمەس.

[1] سەييىد قۇتۇبنىڭ «في ظلال القرآن» ناملىق تەپسىرى، 18 ـ جىلد، 62 ـ بەت.

www.munber.org

7 ـ بەلگىلەنگەن جازالار گۇناھلار ئۈچۈن كەففارەتتۇر. مەسئۇل ھوقۇقدارلار اللە نىڭ بۇيرۇقىغا ئەمەل قىلىپ، بۇ جازالارنى ئىجرا قىلىشى لازىم.

8 ـ ئىنساننىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھىغا تەۋبە قىلىشى ۋە پۇشايمان قىلىشى ئۆزىدىكى پاسىقلىق ئالامىتىنى يوقىتىدۇ. شۇڭا ئۇ پاسىق دەپ ئاتالمايدۇ.

9 ـ ئەگەر قارىلىغۇچى ئەخلاقىنى تۈزىتىپ ئۆزىنىڭ يالغان ئىيتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلسا، ئۇنىڭ ئىلگىرىكى ئىمتىيازى ئەسلىگە كەلتۈرۈلىدۇ ۋە گۇۋاھلىقى قوبۇل قىلىنىدۇ.

10 ـ اللە نىڭ رەھمىتى ناھايىتى كەڭ، پەزلى ناھايىتى چوڭ بولۇپ، بەندىنىڭ ئىتائەت قىلىشى ئۇنىڭغا ھېچ مەنپەئەت قىلمايدۇ، ئىتائەتتىن چىقىشىمۇ ئۇنىڭغا ھېچ زىيان كەلتۈرەلمەيدۇ. اللە زالىمدىن زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىپ بېرىدۇ.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

بوھتان چاپلاش ئىسلام دىنى قىلچە رەھىم قىلماستىن قاتتىق قارشى تۇرغان ئەشەددىي گۇناھلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىگۇناھ كىشىلەرگە تۆھمەت قىلىش، ئىنسانلارنىڭ ئابرۇيىنى تۆكۈش، ئىپپەتلىك ھۆر ئاياللارنى ھاقارەتلەش پاك ئائىلىنى ياكى پاك ئەرنى ئەنە شۇ تۆھمەتلەر بىلەن قارىلاشنى خالىغان كىشى ئۈچۈن كەڭ يول ئېچىپ بېرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن پۈتۈن ئۈممەتنىڭ ئابرۇيى جاراھەتلىنىدۇ، شەنىگە داغ تېگىدۇ. شۇنداق بولغاندا پۈتۈن ئۈممەت ئىچىدىن ھەر بىر شەخسكە تۆھمەت چاپلىنىدۇ ياكى تۆھمەتنىڭ تەھدىتىگە ئۇچرايدۇ، ھەر بىر ئەر ئۆزىنىڭ ئايالىدىن، بالا ـ چاقىلىرىدىن شەكلىنىدۇ.

بوھتان چاپلاش جىنايىتى ۋە ئىپپەتلىك ئاياللارغا تۆھمەت قىلىش جەمئىيەتتە ئىنايىن چوڭ خەتەرلەرنى تۇغدۇرىدۇ. بىر بوھتانچىنىڭ بىر ئېغىز سۆزى، بىر گۇناھكارنىڭ شۇ بىر ئېغىز سۆزنى تەستىقلىشى، ئاندىن ئۇ خەۋەرنىڭ كىشىلەر ئارىسىغا تارىشى، تىلدىن تىلغا يۆتكىلىشى بىلەن قانچىلىغان ئىپپەتلىك ۋە شەرەپلىك قىزلار ھاياتىنى ئاخىرلاشتۇرمىدى! بۇ قىزلارنىڭ تۇغقانلىرى ۋە يېقىنلىرى بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆزلىرىنىڭ ئار نومۇسىنى يۇيۇش ئۈچۈن ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە قەدەم قويىدۇ. ئاندىن جەسەتلەر ئۈستىدە دوختۇرلارنىڭ تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشى نەتىجىسىدە قىزلارنىڭ پاك ۋە ئىپپەتلىك ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. بىراق بۇ، يۈز بېرىدىغان ئىش يۈز بېرىپ، ۋاقىت كەتكەندىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىقىدۇ.

شۇڭا ئىسلام دىنى ئىنسانلارنى ئۇلارنىڭ ئابرۇيىغا قىلىنغان ھۇجۇمدىن قوغداش، ھۆرمىتىنىڭ تۆكۈلۈشىدىن ھىمايە قىلىش ئۈچۈن يامان نىيەتلىك تىللارنىڭ ئالدىنى قەتئىي كېسىپ تاشلاپ، پاك كىشىلەردىن قۇسۇر ئىزدەيدىغانلارنىڭ يوچۇقلىرىنى پىششىق توسىۋەتكەن، نۇرغۇن كىشىلەرنى ئىنسانلارنىڭ ئابرۇيىغا داغ تەككۈزۈشتىن، كۆڭۈللىرىنى

جاراھەتلەندۈرۈشتىن مەنئى قىلغان، بوھتان چاپلاشنىڭ جازاسىنى ئېغىرلاشتۇرۇپ، زىنانىڭ جازاسىغا يېقىن 80 دەررە قىلىپ بېكىتكەن، شۇنىڭ بىلەن بىرگە قارىلىغۇچىنىڭ گۇۋاھلىق بېرىش ھەققىنى ساقىت قىلغان ۋە ئۇنى پاسىقلىق بىلەن سۈپەتلىگەن.

بىرىنچى جازا جىسمانىي جازا بولۇپ، تەنگە ئازاب بولىدۇ. ئىككىنچى جازا مەنىۋىي تەرەپكە ئالاقىدار ئەخلاقىي جازا بولۇپ، ئىنساننىڭ ھۆرمىتىنى چۈشۈرىدۇ، قەدرىنى يوق قىلىدۇ. نەتىجىدە ئۇ ئىنسان ئەمەستەك ھالغا كېلىپ قالىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ سۆزىگە ھېچكىم ئىشەنچ قىلمايدۇ ۋە قوبۇل قىلمايدۇ. ئۈچىنچى جازا دىنىي جازا بولۇپ، ئۇ الله قا ئىتائەت قىلىشتىن چىققان بولىدۇ. دىللىرى كېسەل، قەلبلىرى ئۆلۈك ئىنسانلارغا بۇ جازا ھەقىقەتەن يېتەرلىكتۇر.

ئىسلام دىنى ئىپپەتلىك ئايالالارنى قارىلاشنى الله تائالانىڭ غەزىپىگە ۋە ئازابىغا ئۇچرىتىدىغان چوڭ گۇناھلاردىن بىرى ھېسابلايدۇ، بۇ يامان ئىشنى قىلغۇچىلارنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغانلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرىدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿يامان ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئايالالارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ (يەنى الله نىڭ رەھمىتىدىن يىراق قىلىنىدۇ)، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾[1].

ئىسلام دىنى كىشىلەرنىڭ ئابرۇيىنى چۈشۈرۈشنى يامان سۆزلەرنى تارقىتىشنىڭ بىر تۈرى قىلىپ، ئۇنى قىلغۇچىنىڭ قاتتىق ئازابقا قالىدىغانلىقىنى بېكىتىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۆمىنلەر ئۈستىدە يامان سۆزلەرنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر، شۈبھىسىزكى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ﴾[2].

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بوھتان چاپلاشنى كىشىنى ھالاك قىلىدىغان چوڭ گۇناھلارنىڭ بىرى قاتارىدىن ساناپ: «كىشىنى ھالاك قىلغۇچى يەتتە ئىشتىن ساقلىنىڭلار» دەيدۇ. ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار قايسىلار؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله قا شېرىك كەلتۈرۈش، سېھىرگەرلىك قىلىش، الله ئۆلتۈرۈشنى ھارام قىلغان ئادەمنى ئۆلتۈرۈش، جازانە يېيىش، يېتىمنىڭ مېلىنى يېيىش، جەڭدىن قېچىش ۋە ئىپپەتلىك، پاك مۆمىن ئايالالارنى قارىلاش» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

ئىسلام دىنىنىڭ بۇ جازانى بېكىتىشتىن مەقسىتى ئىنسانلارنىڭ ئابرۇيىنى ساقلاش، پۈتۈن ئۈممەتنىڭ ھۆرمىتىنى قوغداش، جەمئىيەتنى يامان گەپ - سۆزلەردىن پاكلاشتىن ئىبارەتتۇر. شۇنداق قىلغاندىلا مۇسۇلمان ئائىلىسىنىڭ ھۆرمىتىگە تولۇق كاپالەتلىك قىلغىلى، ئۇنى نادانلارنىڭ تىللىرىدىن ۋە يامان غەرەزلىك كىشىلەرنىڭ بوھتانلىرىدىن ساقلىغىلى بولىدۇ.

[1] سۈرە نۇر 23 - ئايەت.
[2] سۈرە نۇر 19 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org